

Pojęcia kluczowe: głosowanie zdalne, zgromadzenie wspólników, zebranie wspólnoty mieszkaniowej, uchwała

Aleksandra Sikorska-Lewandowska

Wybrane problemy zdalnego uczestnictwa w zgromadzeniach korporacyjnych osób prawnych oraz wspólnot mieszkaniowych

ABSTRAKT

Przemiany społeczne wywołane rozwojem technologii informatycznych sięgają w różne sfery życia i nie omijają także prawa prywatnego. Możliwości komunikacji zdalnej wykorzystywane są do zawierania umów, ale również zostały dopuszczone w odniesieniu do procedowania zgromadzeń organów w korporacyjnych osobach prawnych. Ustawodawca dopuścił odbywanie zgromadzeń oraz podejmowanie uchwał z użyciem narzędzi porozumiewania się na odległość w przypadku wybranych organów spółek kapitałowych.

Wprowadzenie takich regulacji prawnych wywołuje pytania o dopuszczalność szerszego ich stosowania także w odniesieniu do takich osób i organów, dla których takich rozwiązań nie przewidziano, np. we wspólnotach mieszkaniowych. Powstają także wątpliwości związane z prawnymi konsekwencjami stosowania takich rozwiązań, np. pytania o ważność głosu i moment wywołania przez niego skutku prawnego. Ponadto należy ustalić, w jaki sposób kwalifikować w ramach tradycyjnych pojęć prawa prywatnego sytuację oddawania głosu z użyciem narzędzi zdalnego komunikowania się.

I. WSTĘP

Przemiany społeczne wywołane rozwojem technologii informatycznych sięgają w różne sfery życia i nie omijają także prawa prywatnego. Możliwości komunikacji zdalnej wykorzystywane są do zawierania umów, ale również zostały dopuszczone w odniesieniu do procedowania zgromadzeń niektórych organów w korporacyjnych

osobach prawnych. Ustawodawca dopuścił odbywanie zgromadzeń oraz podejmowanie uchwał z użyciem narzędzi porozumiewania się na odległość w przypadku wybranych organów spółek kapitałowych.

Wprowadzenie takich regulacji wywołuje pytania o dopuszczalność szerszego ich stosowania także w odniesieniu do tych osób i organów, dla których takich rozwiązań nie przewidziano, np. we wspólnotach mieszkaniowych. Powstają także wątpliwości związane z prawnymi konsekwencjami stosowania takich rozwiązań, np. pytania o ważność głosu i moment wywołania przez niego skutku prawnego. Ponadto należy ustalić, w jaki sposób kwalifikować w ramach tradycyjnych pojęć prawa prywatnego sytuację oddawania głosu z użyciem narzędzi zdalnego komunikowania się.

II. REGULACJA PRAWNA ZDALNEGO UCZESTNICTWA W ZGROMADZENIACH KORPORACYJNYCH OSÓB PRAWNYCH ORAZ WSPÓLNOT MIESZKANIOWYCH

Rozważania dotyczące zdalnego uczestnictwa w posiedzeniach kolegialnych organów osób prawnych należy rozpocząć od istotnej uwagi terminologicznej. Określenie „tryb zdalny” będzie używane w niniejszym artykule jako zbiorcze określenie wszelkich form, za pomocą których możliwy jest udział w posiedzeniu określonego organu takiej osoby, która przebywa w innym miejscu niż miejsce, w którym posiedzenie to się odbywa. Polski ustawodawca stosuje w tym zakresie ogólne określenia dotyczące „uczestniczenia przy wykorzystaniu środków bezpośredniego porozumiewania się na odległość” albo „przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej”, nie wyjaśniając tych pojęć.

W polskim systemie prawnym brakuje ogólnej, systemowej regulacji dla odbywania zgromadzeń i podejmowania uchwał przez osoby prawne¹, tym bardziej nie został więc unormowany specyficzny tryb odbywania takich zgromadzeń oraz podejmowania uchwał z udziałem osób przebywających poza miejscem posiedzenia, a więc korzystających z trybu zdalnego. Pewne wybiórcze rozwiązania zostały przewidziane jedynie w przepisach ustawy z dnia 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych² oraz w przepisach ustawy z dnia 16.09.1982 r. – Prawo spółdzielcze³.

Jeśli chodzi o prawo spółek, to ustawodawca przewiduje w k.s.h. różne modele głosowań lub odbywania posiedzeń i głosowań z użyciem trybu zdalnego. Pierwszy z nich dotyczy tzw. e-spółek, nazywanych też internetowymi podtypami spółek, a więc spółki jawnej (art. 40¹ k.s.h.), komandytowej (art. 106¹ k.s.h.), w odniesieniu do których

1 Na temat próby regulacji tej tematyki por. K. Bilewska, *Uchybienia proceduralne w procesie podejmowania uchwał a ich zaszkadzanie w świetle przepisów art. 83 nowego kodeksu cywilnego* (w:) *Instytucje prawa handlowego w przyszłym kodeksie cywilnym*, red. T. Mróz, M. Stec, Warszawa 2012, s. 495.

2 Ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 18), dalej k.s.h.

3 Ustawa z 16.09.1982 r. – Prawo spółdzielcze, (Dz.U. z 2024 r. poz. 593), dalej pr.spółdz.

głosowania odbywają się za pomocą wzorców dostępnych w systemie teleinformatycznym (art. 4 § 1 pkt 11 i 15 k.s.h.). W przypadku spółki z o.o. również występuje internetowy podtyp spółki, w której uchwały są podejmowane za pomocą wzorów dostępnych w systemie teleinformatycznym (art. 240¹, art. 259¹ k.s.h.). Taka formuła pozostaje poza przedmiotem zainteresowania niniejszego opracowania.

W przypadku zarządu oraz rady nadzorczej spółki z o.o. przewiduje się możliwość uczestniczenia w posiedzeniu oraz podejmowania uchwał przy wykorzystaniu środków bezpośredniego porozumiewania się na odległość, chyba że umowa spółki stanowi inaczej (art. 208 § 5¹–5² oraz art. 222 § 1¹ i 4). Regulacja ta dotyczy każdej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Podobną regulację, przewidującą możliwość odbycia zgromadzenia wspólników z użyciem środków komunikacji elektronicznej, o ile umowa spółki z o.o. tego nie wyłącza, przewidziano w art. 234¹ k.s.h.⁴ W tym wypadku ustawodawca obliuguje radę nadzorczą lub wspólników spółki do przyjęcia regulaminu określającego szczegółowe zasady udziału w zgromadzeniu wspólników przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej. W zawiadomieniu o zwołaniu zgromadzenia wspólników konieczne jest zamieszczenie informacji o sposobie uczestniczenia w tym zgromadzeniu przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej, wypowiedziania się w jego trakcie, wykonywania na nim prawa głosu oraz wniesienia sprzeciwu od podjętej wówczas uchwały bądź uchwał.

W prostej spółce akcyjnej (dalej: P.S.A.) regulacja w tym przedmiocie jest najbardziej zaawansowana. Po pierwsze, jako zasadę przyjęto podejmowanie uchwał przez organy P.S.A. przy wykorzystaniu środków bezpośredniego porozumiewania się na odległość (art. 300⁵⁸ § 1 k.s.h.). Po drugie, akcjonariusze mogą podejmować uchwały zarówno na walnym zgromadzeniu, jak i poza nim, oraz przewidziano opcję wykorzystania środków komunikacji elektronicznej, jeżeli zostały one wskazane w umowie spółki albo wszyscy akcjonariusze wyrazili w formie dokumentowej zgodę na taki tryb głosowania. Natomiast w odniesieniu do walnego zgromadzenia P.S.A. przewiduje się udział akcjonariuszy przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej, ale tylko gdy umowa spółki to dopuszcza (art. 300⁹² k.s.h.). Ustawodawca zastosował tutaj odmienną formułę niż w przypadku spółki z o.o., tam bowiem przesłanką jest brak regulacji w umowie spółki, tutaj natomiast jest ona wymagana.

W spółce akcyjnej przewidziano możliwość uczestnictwa w posiedzeniach zarządu i rady nadzorczej oraz głosowania z użyciem środków porozumiewania się na odległość, o ile statut nie stanowi inaczej (art. 371 § 3¹–3² oraz art. 388 § 1¹ i 3 k.s.h.). W odniesieniu do walnego zgromadzenia S.A. obowiązuje, tak jak w spółkach z o.o., zasada, zgodnie z którą statut może wyłączać możliwość zdalnego udziału w walnych

⁴ Przepis dodany z dniem 3.09.2019 r. na mocy ustawy z 19.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1543).

zgromadzeniach. Z mocy odesłania przepisy te stosuje się do walnych zgromadzeń w spółkach komandytowo-akcyjnych (art. 126 § 1 pkt 2 k.s.h.).

Najstarsza regulacja⁵ w k.s.h. dopuszczająca wzięcie udziału w walnym zgromadzeniu przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej została zawarta w przepisach art. 406⁵ k.s.h. Rozwiązanie to jest dopuszczalne, o ile statut spółki akcyjnej nie stanowi inaczej. Ta regulacja została wprowadzona w ramach implementacji dyrektywy 2007/36/WE⁶, aby zwiększyć zaangażowanie akcjonariuszy w procesy decyzyjne w spółkach publicznych⁷.

Co istotne, przepisy k.s.h. nie regulują aspektów technicznych przebiegu zgromadzeń, w znacznej części pozostawiając te kwestie regulacji statutu, umowy spółki lub materii regulaminowej. W doktrynie zostało to określone jako zachowanie neutralności technologicznej⁸. Takie rozwiązanie należy ocenić pozytywnie, gdyż wobec rozwoju różnych form komunikacji elektronicznej bezcelowe byłoby wprowadzanie na poziomie przepisów ustrojowych dotyczących spółek handlowych jakichkolwiek szczególnych rozwiązań.

W prawie spółdzielczym została wprowadzona regulacja przewidująca możliwość podejmowania uchwał przy wykorzystaniu środków porozumiewania się na odległość na walnych zgromadzeniach spółdzielni, ale dotyczy jedynie okresu stanu epidemii lub stanu zagrożenia epidemicznego⁹. Wynika to wprost z brzmienia art. 36 § 13 pr. spółdz., należy zgodzić się z poglądem, że taka regulacja o charakterze epizodycznym nie powinna być zamieszczona w ustawie rangi ustrojowej, jaką jest prawo spółdzielcze¹⁰. W okresie pozaepidemicznym, jak się wydaje, dopuszczalność podejmowania uchwał przez walne zgromadzenie spółdzielni w trybie pisemnym lub przy wykorzystaniu środków porozumiewania się na odległość mogłaby wynikać jedynie ze statutu spółdzielni, z mocy art. 5 § 1 pkt 6 pr. spółdz. W doktrynie występuję rozbieżność zdań w tym zakresie, zaprezentowano pogląd o takiej dopuszczalności¹¹

5 Przepisy dodane z dniem 3.08.2009 r. na mocy ustawy z 5.12.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz ustawy o obrocie instrumentami finansowymi (Dz.U. z 2009 r. nr 13 poz. 69).

6 Dyrektywa 2008/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 11.07.2007 w sprawie wykonywania niektórych praw akcjonariuszy spółek notowanych na rynku regulowanym (Dz. Urz. UE z 14.07.2007 r. nr L 184/17).

7 Por. A. Opalski, *Reforma walnego zgromadzenia spółki akcyjnej – implementacja do prawa polskiego dyrektywy 2007/36/WE*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2009/5, s. 8.

8 A. Szumański, *Nowa regulacja udziału w zgromadzeniu spółki kapitałowej przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2020/5, s. 10.

9 Przepisy dodane z dniem 18.04.2020 r. na mocy ustawy z dnia 16.04.2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 683).

10 Tak: A. Zbiegień-Turzańska (w:) *Prawo spółdzielcze*, red. serii K. Osajda, red. tomu B. Lanckoroński, Legalis, komentarz do art. 36 pr. spółdz. BeckOnline komentarze.

11 Por. M. Żaba, *Podejmowanie uchwał przez organy spółdzielni przy wykorzystaniu środków bezpośredniej komunikacji na odległość*, „Monitor Prawniczy” 2021/18, s. 962.

oraz stanowisko przeciwne, zgodnie z którym wymaga to jednak, wzorem k.s.h., wyrażnego uregulowania w ustawie¹². Drugi z tych poglądów wydaje się być słuszny.

Natomiast w przypadku zarządu i rady spółdzielni przepisy art. 35 ust. 4¹–4⁴ pr.spółdz.¹³ przewidują ogólną możliwość podejmowania uchwał przy wykorzystaniu środków porozumiewania się na odległość. Szczegóły dotyczące sposobu i warunków podejmowania uchwał przez te organy muszą zostać określone w statucie lub przewidzianych w nim regulaminach tych organów.

Ustawa z dnia 24.06.1994 r. o własności lokali¹⁴ nie przewiduje żadnych rozwiązań w zakresie zdalnego uczestnictwa w zebraniach właścicieli lokali ani w odniesieniu do oddawania głosów, zarówno podczas zebrań, jak i w trybie indywidualnego zbierania głosów (art. 23 ust. 1 UWL).

III. KWALIFIKACJA PRAWNA AKTU GŁOSOWANIA PODCZAS GŁOSOWANIA W RAMACH KOLEGIALNEGO ORGANU OSOBY PRAWNEJ

Odbywanie zgromadzeń przez organy osób prawnych, takich jak spółki handlowe i spółdzielnie, a także wspólnoty mieszkaniowe, nieposiadające osobowości prawnej, prowadzi do kolegialnego podejmowania przez członków tych podmiotów uchwał. W doktrynie przyjmuje się, że uchwały organów osób prawnych stanowią czynności prawne, niekiedy z zastrzeżeniem, że wówczas, gdy wywołują skutki prawne¹⁵. Uchwały kolegialnych organów osób prawnych są określane jako wyraz tzw. woli zbiorowej, co znajduje akceptację zarówno w orzecznictwie¹⁶, jak i w doktrynie¹⁷.

W konsekwencji tego poglądu, oddanie głosu podczas głosowania w ramach kolegialnego organu osoby prawnej (osoby ustawowej) jest traktowane tradycyjnie przez doktrynę jako czynność prawna¹⁸. Akt głosowania, podobnie jak inne oświadczenie woli, zgodnie z art. 60 k.c. może więc być wyrażony przez każde zachowanie się tej osoby, które ujawnia jej wolę w sposób dostateczny, w tym również przez ujawnienie

12 Por. A. Zbiegień-Turzańska (w:) *Prawo spółdzielcze*, red. serii K. Osajda, red. tomu B. Lanckoroński, komentarz do art. 36 pr. spółdz. BeckOnline komentarze.

13 Przepisy dodane z dniem 31.03.2020 r., na mocy ustawy z 31.03.2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r. poz. 568).

14 Ustawa z 24.06.1994 r. o własności lokali, (Dz.U. z 2021 r. poz. 1048), dalej UWL.

15 A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1998, s. 263.

16 Uchwała SN z 4.04.1990 r. (III CZP 7/90), OSNCP 1990/10–11, poz. 135; wyrok SN z 30.09.2004 r. (IV CK 713/03), OSNC 2005/9, poz. 160; wyrok SN z 28.03.2007 r. (II CSK 496/06), LEX nr 301831; wyrok SN z 6.09.2018 r. (V CSK 475/17), LEX nr 2555757.

17 Z. Radwański, J. Grykiel (w:) *System Prawa Prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2019, s. 255–257; R. Trzaskowski (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom Pierwszy, Część Ogólna*, cz. 2, red. J. Gudowski, Warszawa 2021, s. 321.

18 P. Antoszek, *Charakter prawny aktu głosowania współnika spółki kapitałowej*, „Prawo Spółek” 2005/9, s. 3; A. Pęczyk-Tofel, M.S. Tofel, *Wpływ wadliwych aktów głosowania na ważność uchwał zgromadzeń w spółkach kapitałowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2007/8, s. 18; T. Kurnicki, *Stosowanie przepisów o wadach oświadczeń woli w prawie spółek*, Cz. II, „Prawo Spółek” 2006/78, s. 35.

tej woli w postaci elektronicznej. W konsekwencji tradycyjne głosowania w ramach organów osób prawnych odbywają się zazwyczaj poprzez podniesienie ręki, przez głosowanie za pomocą kart oraz poprzez użycie urządzeń do zliczania głosów, które są dostępne na sali posiedzeń dla wszystkich członków organów. We wspólnotach mieszkaniowych często stosuje się listy do głosowania, które stanowią formę zbiorczej karty do głosowania. Zastosowany tryb zależy także od tego, czy głosowanie odbywa się jawnie, czy z zachowaniem wymogu tajności¹⁹.

Skoro oświadczenie woli może zostać złożone także w formie elektronicznej, należy sformułować ogólną tezę, że głosowanie w ramach korporacyjnych organów osób prawnych jest dopuszczalne także z użyciem formy elektronicznej, o ile przepisy ustaw szczególnych nie zawierają innej regulacji. Ta reguła ogólna w odniesieniu do poszczególnych typów korporacyjnych osób prawnych lub osób ustawowych ulega pewnej modyfikacji, gdyż przepisy ustaw ustrojowych, tak jak k.s.h., niekiedy przewidują pewne rozwiązania. Zgodnie z tą regułą, w odniesieniu do głosowania we wspólnocie mieszkaniowej w trybie indywidualnego zbierania głosów, w orzecznictwie dopuszczono możliwość użycia poczty e-mail dla oddania głosu²⁰.

Niezależnie od przyjętej formuły głosowania z użyciem formy elektronicznej, należy przyjąć, że tak oddany głos powinien być tak samo kwalifikowany, jak w przypadku stosowania form tradycyjnych, a więc jako czynność prawna. Istotą dokonania tej czynności, a więc oddania głosu, jest wywołanie skutku w postaci ukształtowania treści uchwały, która stanowi oświadczenie woli organu osoby prawnej. Organy działają za osobę prawną, stąd działanie organu jest działaniem samej osoby prawnej (art. 38 k.c.). Niezależnie więc od sposobu oddania głosu, od tego, jaka formuła komunikacji została użyta, akt głosowania w ramach organu osoby prawnej musi być jednolicie kwalifikowany jako czynność prawna dokonana przez uprawnionego członka organu.

Akt głosowania nie jest oświadczeniem woli składanym drugiej stronie, a formą uczestnictwa w kształtowaniu woli zbiorowej – oświadczenia kolegialnego organu osoby prawnej. Głos oddany w głosowaniu jawnym wywołuje skutek od chwili jego ujawnienia, zaś w głosowaniu tajnym od chwili jego odczytania i zliczenia przez komisję skrutacyjną lub system elektroniczny liczący głosy. Na zgromadzeniach wynik głosowania ogłaszany jest niezwłocznie, inna sytuacja występuje jedynie w przypadku wspólnot mieszkaniowych, gdzie zbieranie głosów w trybie indywidualnym jest

19 Zgodnie z przepisami k.s.h. tajne głosowanie zarządza się przy podejmowaniu uchwały w sprawie powołania, odwołania lub zawieszenia w czynnościach członków organów spółki, udzielenia im absolutorium lub pociągnięcia ich do odpowiedzialności. Wymóg tajności głosowania nie występuje w ustawie o własności lokali, zaś w przypadku prawa spółdzielczego dotyczy wyłącznie uchwał w przedmiocie wyborów do organów spółdzielni.

20 Wyrok SA w Gdańsku z 27.03.2013 r. (V ACa 110/13), LEX nr 1344031; wyrok SA w Krakowie z 26.05.2015 r. (I ACa 356/15), LEX nr 1746816; wyrok SA w Warszawie z 22.06.2019 r. (V ACa 556/18), LEX nr 2747706; por. A. Sikorska-Lewandowska, *Wspólnota mieszkaniowa – przesyłanie głosów przez Internet – glosa* – V ACa 110/13, „Monitor Prawniczy” 2014/24, s. 1319.

rozciągnięte w czasie. W odniesieniu do tego szczególnego i występującego tylko we wspólnotach mieszkaniowych trybu głosowania, w orzecznictwie słusznie przyjęto, że do chwili zamknięcia głosowania głosujący mogą zmieniać zdanie, wyrażając odmienną wolę niż uprzednio²¹. W takim przypadku uchwała zostaje podjęta dopiero wówczas, gdy oddane głosy „za” będą sumarycznie stanowiły większość udziałów w nieruchomości wspólnej.

IV. PROBLEMATYKA KWESTIONOWANIA AKTU GŁOSOWANIA

Konsekwencją przyjęcia teorii, zgodnie z którą akt głosowania stanowi oświadczenie woli członka organu, składające się następnie ma oświadczenie woli kolegialnego organu osoby prawnej, jest uznanie, że do takiego głosu może mieć zastosowanie konstrukcja wad oświadczeń woli.

Problematyka wad aktów głosowania w ramach zgromadzeń spółdzielni oraz spółek kapitałowych była przedmiotem szerokich rozważań w doktrynie²². Co do zasady, przyjmuje się, że dopuszczalne jest uchylenie się od skutków oświadczenia woli w postaci aktu głosowania współnika, zgodnie z regułami k.c.²³ W szczególności za możliwe uznano powołanie się na błąd oświadczenia woli, co znalazło potwierdzenie także w orzecznictwie SN, który uznał, że członek spółdzielni, który głosował za przyjęciem uchwały walnego zgromadzenia pod wpływem błędu lub bezprawnej groźby, może uchylić się od skutków prawnych oddania swojego głosu – stosownie do przepisów ogólnych prawa cywilnego o wadach oświadczeń woli – przez wniesienie w terminach przewidzianych dla prawa spółdzielczego powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały²⁴.

Za słuszne należy uznać wykluczenie możliwości wystąpienia wady oświadczenia woli w postaci pozorności ze względu na specyfikę aktu głosowania²⁵. Pozorność zakłada bowiem współdziałanie obu stron czynności i ukrycie innej czynności, co w przypadku głosowania nie może mieć miejsca²⁶.

Należy zaznaczyć, że w doktrynie nie było jednolitości poglądów co do dopuszczalności stosowania przepisów o wadach oświadczenia woli do aktów głosowania;

21 Wyrok SN z 6.09.2018 r. (V CSK 475/17), LEX nr 2555757.

22 Por. M. Piekarski, *Wpływ wad głosowania na ważność uchwał walnego zgromadzenia spółdzielni*, „Nowe Prawo” 1960/12, s. 1604; K. Krzekotowska, *Charakter prawny uchwał walnego zgromadzenia spółdzielni a uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli*, „Palestra” 1986/12, s. 38; P. Antoszek, *Dopuszczalność...*, s. 29; T. Kurnicki, *Stosowanie przepisów o wadach oświadczeń woli w prawie spółek, cz. I i II*, „Prawo Spółek” 2006/6, s. 26 oraz 2006/7–8, s. 32; M. Ganobis, *Wpływ wad oświadczeń woli na ważność zgromadzenia współników spółki z o.o.*, „Monitor Prawniczy” 2007/8, s. 41; A. Pęczyk-Tofel, M.S. Tofel, *Wpływ...*, s. 18.

23 R. Trzaskowski (w:) *Kodeks cywilny...*, s. 583; A. Zbiegień-Turzańska, *Sankcje wadliwych uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych i spółdzielni*, Warszawa 2012, s. 219; R. Uliasz, *Nieważność uchwały spółki kapitałowej*, Warszawa 2018, s. 375.

24 Orzeczenie SN z 17.05.1960 r. (4 CR 653/59), „Nowe Prawo” 1962/7–8, s. 1083.

25 T. Kurnicki, *Stosowanie... cz. II*, s. 36.

26 Por. wyrok SN z 12.07.2002 r. (V CKN 1547/00), LEX nr 56054.

prezentowano również poglądy przeciwne²⁷. Dla uzasadnienia tego stanowiska podano, że interes spółki jako korporacyjnej osoby prawnej w prawie spółek jest postawiony ponad ochronę osoby, która głos oddała, dlatego też stosowanie przepisów k.c. nie powinno mieć miejsca²⁸. Według innego poglądu wpływ głosującego na uchwałę jest jedynie pośredni, ta bowiem jest wypadkową licznych głosów oddanych przez członków organu, a konstrukcja przepisów k.s.h. przewiduje szeroką regulację zaskarżenia uchwał, która stanowi *lex specialis* wobec k.c., dlatego przyjęto, że należy odrzucić dopuszczalność uchylenia się od skutków złożenia pojedynczego oświadczenia woli (oddania głosu)²⁹. Odnotowując występowanie takich poglądów, należy jednak uznać, że przekonujące jest stanowisko, które dopuszcza możliwość uchylenia się od skutków aktu głosowania w przypadku wystąpienia wady tego oświadczenia woli. Nie można wykluczyć w odniesieniu do aktu głosowania, że zostanie on dokonany pod wpływem błędu lub groźby albo w warunkach wystąpienia innej wady oświadczenia woli.

Aktualnie, wobec wprowadzenia do k.c. regulacji art. 65¹, zgodnie z którym przepisy o oświadczeniach woli stosuje się odpowiednio do innych oświadczeń, należy przyjąć, że nawet w razie uznania aktu głosowania jedynie za oświadczenie wiedzy, to i tak przepisy o wadach oświadczeń woli będą mogły być stosowane³⁰.

Konsekwencją skutecznego uchylenia się w postępowaniu sądowym od skutków prawnych złożonego wadliwego oświadczenia woli jest uznanie, że głos ten nie został oddany. Powstaje więc konieczność weryfikacji, czy w tej sytuacji za uchwałę oddano wystarczającą liczbę głosów. Wadliwość aktu głosowania poszczególnego członka organu tylko wówczas może skutkować uchyleniem uchwały organu (lub stwierdzeniem jej nieważności), o ile wadliwość ta miała wpływ na wynik głosowania, a więc na treść uchwały³¹.

Oddawanie głosów przy użyciu urządzeń komunikacji zdalnej nie zmienia niczego w kwalifikacji aktu głosowania jako oświadczenia woli oraz w kwestii dopuszczalności ewentualnego uchylenia się od skutków prawnych tego oświadczenia woli, o ile było wadliwe. Ciężar dowodu w tym zakresie każdorazowo spoczywa na tym, kto twierdzi, że głosował w warunkach uzasadniających powołanie się na wadę złożonego oświadczenia woli.

27 T. Kurnicki, *Stosowanie...*, cz. I, s. 30.

28 T. Kurnicki, *Stosowanie...*, cz. I, s. 30.

29 P. Antoszek, *Dopuszczalność...*, s. 34.

30 Komentatorzy k.c. nie wymieniają jednak wśród oświadczeń wiedzy głosowań, co wskazuje na zgodę w zakresie uznania aktów głosowania za oświadczenia woli; por. J. Grykiel, *Komentarz do art. 651 KC (w): Kodeks cywilny. Komentarz, art. 1-352*, red. M. Gutowski, Warszawa 2021, t. 1, s. 720.

31 A. Szumański (w:) *System prawa prywatnego. Tom 17A. Prawo spółek kapitałowych*, red. S. Sołtysiński, Warszawa 2015, s. 572; A. Stefaniak, *Prawo spółdzielcze. Ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 127; A. Sikorska-Lewandowska, *Uchwały właścicieli lokali. Studium prawne*, Warszawa 2017, s. 207.

W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera kwestia protokołowania uchwał. W przypadku większości podmiotów, poza spółkami akcyjnymi, podejmowane uchwały kolegialnych organów nie wymagają protokołu notarialnego. Przepisy UWL w ogóle nie wspominają o protokołowaniu zebrań właścicieli lokali, ani nawet o protokołowaniu uchwał³², zaś w przypadku prawa spółdzielczego obowiązek protokołowania obrad walnego zgromadzenia zawarty jest w art. 41 § 3 k.s.h.

Regulacja k.s.h. jest zdecydowanie bardziej szczegółowa, jeśli chodzi o sporządzanie protokołów z posiedzeń zgromadzeń wspólników lub akcjonariuszy (art. 248 § 1 k.s.h., art. 300⁵⁸ § 5 k.s.h., art. 300¹⁰⁰ k.s.h.). Należy podkreślić, że w przypadku uczestnictwa zdalnego niektórych osób kwestia ta powinna zostać wyraźnie odnotowana w protokole. Wzorem regulacji obowiązującej w P.S.A., w myśl której członków organu uczestniczących w głosowaniu na piśmie albo przy wykorzystaniu środków bezpośredniego porozumiewania się na odległość uwzględnia się przy ustalaniu quorum, chyba że umowa spółki lub regulamin organu stanowią inaczej (art. 300⁵⁸ § 3 k.s.h.), można przyjąć, że osoby obecne za pośrednictwem połączenia zdalnego powinny być liczone jako osoby uczestniczące, a więc wpisane na listę obecności, z odpowiednią adnotacją o zdalnym uczestnictwie. Najistotniejszą kwestią jest dokumentowanie oddanych głosów, co może następować w różny sposób, a informacja to określająca powinna być, zgodnie z regulacją k.s.h., podana przed zgromadzeniem. Członek zgromadzenia uczestniczący w posiedzeniu ma więc z góry znać zasady udziału za pomocą środków komunikacji elektronicznej oraz zasady głosowania osób obecnych w formule zdalnej.

W kontekście podważania ważności głosu oddanego z użyciem środków komunikacji elektronicznej za kluczowe należy uznać: identyfikowalność osoby oddającej głos oraz możliwość udowodnienia, że określony głos został oddany przez tę osobę uprawnioną do uczestnictwa w głosowaniu. Kwestie te mają charakter techniczny, leżą po stronie organizatora zgromadzenia bądź głosowania, który powinien wcześniej określić reguły działania. Taki generalny standard wynika z przepisów k.s.h. i należy go uznać za wzorzec postępowania.

V. PROBLEMATYKA DOPUSZCZALNOŚCI GŁOSOWANIA Z UDZIAŁEM ŚRODKÓW KOMUNIKACJI ELEKTRONICZNEJ W SYTUACJI BRAKU REGULACJI PRAWNEJ

Ustawa Prawo spółdzielcze, podobnie ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych, a także ustawa o własności lokali nie przewidują możliwości odbywania zgromadzeń z użyciem środków komunikacji elektronicznej, tak jak jest to przewidziane w przepisach k.s.h., jak również nie przewidują możliwości oddawania głosu z użyciem środków komunikacji elektronicznej.

32 A. Sikorska-Lewandowska, *Uchwały...*, s. 201–202.

Należy przyjąć, że przepisy ustaw spółdzielczych nie zezwalają na wprowadzenie tego typu postanowień do statutu, gdyż z ustawy Prawo spółdzielcze wynika jednoznacznie dopuszczalność głosowania z użyciem środków porozumiewania się na odległość tylko w przypadku rad nadzorczych i zarządów. Tu nie wymaga się nawet, aby było to przewidziane w statucie spółdzielni, gdyż ta możliwość wynika wprost z ustawy. Wymagane jest jedynie doprecyzowanie w statucie lub regulaminie szczegółowego trybu podejmowania uchwał. Rozwiązania takiego nie przewidziano dla walnych zgromadzeń spółdzielni, za wyjątkiem okresu epidemicznego. Regulacja przewidziana w art. 36 § 9–12 pr. spółdz. ma, w odróżnieniu od unormowania przyjętego w przepisach ogólnych (por. art. 35 § 4¹ i n. pr. spółdz.) w stosunku do zarządu i rady nadzorczej, charakter epizodyczny; nie uzupełnia ona zatem katalogu metod podejmowania uchwał przez walne zgromadzenie w „normalnych” (nie epidemicznych) okolicznościach³³. Wyjątków nie można interpretować rozszerzająco, toteż trzeba przyjąć, że *de lege lata*, z mocy statutu nie można wprowadzać w spółdzielniach głosowań z użyciem środków porozumiewania na odległość, bowiem takiego rozwiązania ustawa nie przewiduje. W dużych spółdzielniach mieszkaniowych istnieje regulacja umożliwiająca odbywanie zebrań częściami, co ma zapewnić możliwość uczestnictwa szerokiemu kręgowi spółdzielców.

Wydaje się jednak, że wprowadzenie do ustawy Prawo spółdzielcze, również z zastosowaniem dla spółdzielni mieszkaniowych³⁴, samej możliwości odbywania walnych zgromadzeń z użyciem środków komunikacji elektronicznej byłoby zasadne. Spółdzielnie są różne, takie, które liczą bardzo wielu członków, ale i niewielkie, a pozostawienie decyzji w tym zakresie praktyce (regulacji statutowej i woli zwołującego zgromadzenie) pozwoliłoby każdej spółdzielni na indywidualny wybór formuły odbywania zgromadzenia, stosownie do jej możliwości oraz potrzeb, podobnie jak jest to uregulowane w prawie niemieckim³⁵.

W ustawie o własności lokali również nie przewidziano ani odbywania zebrania właścicieli z użyciem środków porozumiewania się na odległość, ani też głosowania w takim trybie. Tu jednak, w związku z odmienną niż w spółkach i spółdzielniach zasadą podejmowania uchwał, polegającą na bezwzględnym wymogu oddania więcej niż 50% głosów (liczonych udziałami w nieruchomości wspólnej) za projektem uchwały, obok głosowania podczas zebrań właścicieli lokali istnieje równoległe możliwości głosowania w trybie indywidualnym. Brak kazuistycznej regulacji w tym zakresie

33 Por. A. Zbiegień-Turzańska (w:) *Prawo spółdzielcze*, red. serii K. Osajda, red. tomu B. Lanckoroński, Legalis, komentarz do art. 36 pr. spółdz. BeckOnline komentarze.

34 W doktrynie uznawano, że formuła epidemiczna nie obowiązuje spółdzielni mieszkaniowych ze względu na odrębność regulacji USM, por. wyrok SA w Katowicach z 22.06.2022 r. (I ACa 669/21), LEX nr 3431179.

35 Zgodnie z niemiecką ustawą o spółdzielniach (Genossenschaftsgesetz in der Fassung der Bekanntmachung von. 16 October 2006, BGBl. I S. 2230, ze zm.) statut spółdzielni może przewidywać podejmowanie uchwał przez członków na piśmie lub w postaci elektronicznej.

pozwoił na przyjęcie w orzecznictwie³⁶ dopuszczalności głosowania w tym zakresie z udziałem środków komunikacji elektronicznej.

Jeśli chodzi o zebrania właścicieli lokali, to w praktyce zarządców nieruchomości często pojawiają się żądania właścicieli, przenoszone wprost ze znanych im rozwiązań funkcjonowania spółek handlowych, aby umożliwić zdalne uczestnictwo w zebraniu oraz głosowanie za pośrednictwem środków bezpośredniego porozumiewania się na odległość. Należy podkreślić, że w odniesieniu do wspólnot mieszkaniowych nie ma prawnego obowiązku, aby tego typu możliwość zdalnego uczestnictwa w zebraniu właścicieli zapewniać. Wspólnoty mieszkaniowe, *de lege lata*, nie zostały ani upoważnione, ani zobligowane do stosowania tego typu rozwiązań. Należy uwzględnić argument dotyczący zaplecza technicznego, gdyż systemy pozwalające na organizację spotkań on-line wymagają stabilnego dostępu do Internetu oraz odpowiedniego oprogramowania, podczas gdy wspólnoty mieszkaniowe mogą nie dysponować ani odpowiednim sprzętem komputerowym, ani takimi rozwiązaniami. Nie każda wspólnota mieszkaniowa korzysta z usług profesjonalnego zarządcy, a i nie każdy zarządca musi dysponować takimi rozwiązaniami. Nie każdy wreszcie członek wspólnoty jest w stanie z takich narzędzi komunikacji elektronicznej korzystać. Ponadto względy praktyczne dotyczące miejsca odbywania zebrań³⁷ właścicieli lokali mogą także utrudniać lub uniemożliwiać jednoczesne prowadzenie spotkania w formule zdalnej, tryb ten nie może mieć więc nigdy charakteru obligatoryjnego.

W tym miejscu powstaje pytanie o to, czy skoro nie ma obowiązku, to możliwe jest wprowadzenie tego typu innowacyjnego rozwiązania w odniesieniu do wspólnot mieszkaniowych, a więc przeprowadzenie zebrania właścicieli lokali z użyciem środków komunikacji elektronicznej. Udzielenie odpowiedzi na to pytanie, jak się wydaje, wymaga uwzględnienia przede wszystkim celowościowej wykładni ogółu przepisów dotyczących zebrań właścicieli lokali oraz regulacji dopuszczającej zbieranie głosów w trybie indywidualnego zbierania głosów. Można bowiem przedstawić argument, że skoro ustawodawca przewidział tryb indywidualnego zbierania głosów, to jest on przeznaczony właśnie dla tych osób, które nie mogą uczestniczyć w zebraniu wspólnoty. Z drugiej strony jednak głosowanie poza zebraniem to nie to samo co udział w zebraniu, które łączy się z możliwością zabrania głosu i przedstawienia własnego stanowiska oraz wysłuchania argumentów innych uczestników zebrania. Dopuszczenie takiej ewentualności, a więc uczestnictwa w zebraniu właścicieli osób obecnych w trybie zdalnym, wydaje się być dobrym rozwiązaniem, ale wyłącznie w formule opcji, a nie obowiązku. Jeśli więc organizator zebrania właścicieli lokali dysponuje odpowiednimi środkami technicznymi, to nie ma przeszkód prawnych, aby umożliwić udział w takim zebraniu w formie zdalnej wyłącznie tym właścicielom, którzy są taką formą

36 Por przypis nr 17.

37 Zebrania odbywają się niekiedy w pomieszczeniach suszarni lub w garażach podziemnych.

uczestnictwa zainteresowani. Obecność takich osób powinien odnotować protokolant zebrania, oznaczając udział tych właścicieli lokali jako zdalny.

Jeśli chodzi o formułę głosowania podczas zebrania wspólnoty mieszkaniowej z użyciem środków komunikacji elektronicznej, najlepszym pod względem dowodowym rozwiązaniem jest przesłanie przez osobę uczestniczącą zdalnie swoich głosów za pośrednictwem poczty elektronicznej. W tym zakresie nie będzie wątpliwości co do tego, jakie głosy zostały oddane w odniesieniu do każdej z procedowanych uchwał.

VI. ZAKOŃCZENIE

Polski ustawodawca dopuszcza zdalny udział w posiedzeniach wybranych organów niektórych osób prawnych. Najszerza regulacja jest w Kodeksie spółek handlowych, a rozwiązania są zróżnicowane w odniesieniu do poszczególnych spółek kapitałowych. Jeśli chodzi o spółki osobowe, wobec braku szczególnego unormowania należy przyjąć, że dopuszczalne jest uregulowanie w umowie spółki formuły odbywania zdalnych posiedzeń oraz głosowań wspólników tych spółek.

W odniesieniu do spółdzielni prawo spółdzielcze przewiduje możliwość odbywania walnych zgromadzeń spółdzielni oraz głosowań z użyciem środków porozumiewania się na odległość lub w formie pisemnej wyłącznie w okresie epidemicznym. Rozwiązanie to nie dotyczy spółdzielni mieszkaniowych, te bowiem posiadają odrębną regulację odbywania zgromadzeń w ustawie o spółdzielniach mieszkaniowych. W tym zakresie należy postulować o zmianę regulacji i dopuszczenie możliwości odbywania posiedzeń i prowadzenia głosowań z użyciem takich środków, przy czym wyłącznie na zasadzie alternatywy wobec tradycyjnych sposobów, na podstawie decyzji każdej spółdzielni i szczegółowego uregulowania tych kwestii w statucie. W przypadku wspólnot mieszkaniowych brak regulacji nie stanowi przeszkody do przyjęcia, że dopuszczalny jest udział w zebraniach właścicieli w trybie zdalnym, o ile istnieją techniczne możliwości prowadzenia zebrania w taki sposób, co każdorazowo zależy od organizatora zebrania.

Użycie różnych sposobów komunikacji na odległość może wywoływać szereg problemów związanych ze specyfiką ich funkcjonowania. W przypadku zgromadzeń takich podmiotów jak spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, taka formuła nie może być narzucona, a powinna pozostawać jedynie opcją do wykorzystania w zależności od możliwości organizacyjnych. Należy podkreślić, że zasadniczym celem dopuszczenia zdalnego uczestnictwa w obradach zgromadzeń korporacyjnych osób prawnych oraz osób ustawowych pozostaje umożliwienie udziału szerszemu gronu uprawnionych, którzy z różnych przyczyn nie mogą być osobiście obecni podczas tych zgromadzeń.

r. pr. dr hab. Aleksandra Sikorska-Lewandowska

Doktor habilitowana, adiunkt w Katedrze Prawa Handlowego, Morskiego i Postępowania Cywilnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Doctor habilitated, assistant professor at the Department of Commercial Law, Maritime Law and Civil Procedure Law, Faculty of Law and Administration, Nicolaus Copernicus University in Toruń, and an attorney-at-law.

ORCID 0000-0002-3234-2502

ABSTRACT

Keywords: *remote voting, shareholders' meeting, housing community meeting, resolution*

**Selected problems of remote participation in the meetings
of corporate governing bodies and housing communities**

The social changes brought about by the development of information technologies affect various spheres of life, including private law. The possibilities of remote communication are used for the entry into contracts, but the remote mode has also been allowed for the conduct of meetings of governing bodies in corporate legal entities. The legislator has allowed meetings to be held and resolutions to be passed using remote communication tools in the case of elective corporate governing bodies.

The introduction of such legal regulations raises questions about the admissibility of their wider application also with regard to such persons and bodies for which such solutions were not provided, e.g., in housing communities. Doubts also arise with regard to the legal consequences of the application of such solutions, such as questions concerning the validity of votes and the moment at which they produce legal effects. Furthermore, it should be determined how to classify, within the framework of traditional concepts of private law, the situation of voting by means of remote communication tools.

Bibliografia

1. **Antoszek Piotr**, *Charakter prawny aktu głosowania współnika spółki kapitałowej*, „Prawo Spółek” 2005/9
2. **Bilewska Katarzyna**, *Uchybienia proceduralne w procesie podejmowania uchwał a ich zaskarżanie w świetle przepisów art. 83 nowego kodeksu cywilnego (w:) Instytucje prawa handlowego w przyszłym kodeksie cywilnym*, red. T. Mróz, M. Stec, Warszawa 2012
3. **Ganobis Marta**, *Wpływ wad oświadczeń woli na ważność zgromadzenia współników spółki z o.o.*, „Monitor Prawniczy” 2007/8
4. **Grykiel Jarosław**, *Komentarz do art. 651 KC (w:) Kodeks cywilny. Komentarz, art. 1–352*, red. M. Gutowski, Warszawa 2021, t. 1
5. **Krzekotowska Krystyna**, *Charakter prawny uchwał walnego zgromadzenia spółdzielni a uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli*, „Palestra” 1986/12
6. **Kurnicki Tomasz**, *Stosowanie przepisów o wadach oświadczeń woli w prawie spółek*, Cz. I., „Prawo Spółek” 2006/6
7. **Kurnicki Tomasz**, *Stosowanie przepisów o wadach oświadczeń woli w prawie spółek*, Cz. II., „Prawo Spółek” 2006/7–8
8. **Opalski Adam**, *Reforma walnego zgromadzenia spółki akcyjnej – implementacja do prawa polskiego dyrektywy 2007/36/WE*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2009/5
9. **Pęczyk-Tofel Anna**, **Tofel Marcin Stanisław**, *Wpływ wadliwych aktów głosowania na ważność uchwał zgromadzeń w spółkach kapitałowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2007/8
10. **Piekarski Mieczysław**, *Wpływ wad głosowania na ważność uchwał walnego zgromadzenia spółdzielni*, „Nowe Prawo” 1960/12
11. **Radwański Zdzisław**, **Grykiel Jarosław (w:) System Prawa Prywatnego**, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2019
12. **Sikorska-Lewandowska Aleksandra**, *Wspólnota mieszkaniowa – przesyłanie głosów przez Internet – glosa – V ACa 110/13*, „Monitor Prawniczy” 2014/24
13. **Sikorska-Lewandowska Aleksandra**, *Uchwały właścicieli lokali. Studium prawne*, Warszawa 2017
14. **Stefaniak Adam**, *Prawo spółdzielcze. Ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych. Komentarz*, Warszawa 2018
15. **Szumański Andrzej**, *Nowa regulacja udziału w zgromadzeniu spółki kapitałowej przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2020/5
16. **Szumański Andrzej (w:) System Prawa Prywatnego**, t. 17A, *Prawo spółek kapitałowych*, red. S. Sołtysiński, Warszawa 2015
17. **Trzaskowski Roman (w:) Kodeks cywilny. Komentarz. Tom Pierwszy, Część Ogólna**, cz. 2, red. J. Gudowski, Warszawa 2021
18. **Uliasz Roman**, *Nieważność uchwały spółki kapitałowej*, Warszawa 2018

19. **Wolter Aleksander, Ignatowicz Jerzy, Stefaniuk Krzysztof**, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1998
20. **Zbiegień-Turzańska Anna**, *Sankcje wadliwych uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych i spółdzielni*, Warszawa 2012
21. **Zbiegień-Turzańska Anna** (w:) *Prawo spółdzielcze*, red. serii K. Osajda, red. tomu B. Lanckoroński, Legalis, komentarz do art. 36 pr. spółdz. BeckOnline komentarze
22. **Żaba Mateusz**, *Podjęmowanie uchwał przez organy spółdzielni przy wykorzystaniu środków bezpośredniej komunikacji na odległość*, „Monitor Prawniczy” 2021/18